

گله‌های طیور گوشتی توسط سالمونلا آلوده شدند، این آلودگی عموماً در اوایل عمر یعنی هفته اول عمر اتفاق می‌افتد. تعداد ارگانیزم‌های لازم برای ایجاد آلودگی در جوجه‌های یک‌روزه کمتر از ۱۰ سلول باکتری می‌باشد، درحالی‌که دوز لازم برای ایجاد آلودگی در سنین بالاتر ۱۰۰۰/۱۰۰ سلول یا بیشتر می‌باشد. کاهش سالمونلا در گله‌ها با ممانعت رقابتی یعنی خوراندن فلور طبیعی مدفوع و دیگر باکتریها بعنوان روشی برای جلوگیری از آلودگی طیور در اوایل عمر که در آن آلوده‌کنندگی پایین است پیشنهاد شده است (Bailey, 1987). استفاده از آنتی‌بیوتیکها باید با احتیاط خاصی صورت گیرد نه تنها به‌خاطر احتمال افزایش استعداد ابتلاء جوجه‌ها به سالمونلا بلکه به علت احتمال افزایش ارگانیزم‌های سالمونلائی مقاوم به آنتی‌بیوتیک و خطرات جدی بهداشتی که برای بیماران تحت درمان با آنتی‌بیوتیک دربر دارد.

عمل‌آوری:

تعداد لاشه‌های مثبت از نظر آلودگی سالمونلائی پس از ورود مرغ به کشتارگاه بعلت آزاد شدن محتویات روده‌ای در روند کشتار و با انتشار لاشه به لاشه در ماشینیهای پرکنی و سایر لوازم بنحو شدیدی بالا می‌رود. مراحلی که میزان آلودگی را افزایش یا کاهش می‌دهد، با آزمایش مرغها در مراحل مختلف عمل‌آوری مشخص می‌گردند. سیستمهای شستشودهنده در کاهش تعداد باکتریهای لاشه بسیار مؤثرند. مراحلی که تماس بین پرندگان را افزایش می‌دهند، نظیر نقاله‌ها و تانکهای خنک‌کننده، انتشار سالمونلاها را تسهیل می‌کنند، (Wells و Morris, 1970). پروسینگ گله‌های مثبت بطور گروهي در يك روزه، انتشار سالمونلاها از گله‌های مثبت به منفی را حذف خواهد کرد.

توزیع و انتشار:

آموزش و دادن اطلاعات کافی درمورد نگهداری و حمل و نقل صحیح فرآورده‌های گوشتی باید درمورد کارگران حمل و نقل و توزیع مد نظر قرار گیرد. توزیع‌کنندگان باید شرایط بهداشتی و نگهداری آنها در یخچال را رعایت کنند. به‌عنوان مثال جوجه‌های طبخ شده آماده مصرف باید در سردکننده‌های مجزایی از گوشت خام قرار داده شوند.

تحقیق:

حذف یا حتی کاهش قابل توجه سالمونلاها در طیور به‌نظر می‌رسد احتیاج به تکنولوژی جدید داشته و این امر احتیاج به حمایت مالی برای تحقیقات تکنولوژی جدید دارد. ازطرف دیگر، استفاده بیشتر از فرآورده‌های دارای اسامی تجارتي مشهور، انتخابی عمل کردن روزافزون مصرف‌کنندگان و کسب اعتبار قانونی برای محصولات کارخانه‌های ویژه اصولاً باید انگیزه‌ای قوی برای کنترل سالمونلاها را فراهم آورد. □

منبع مورد استفاده:

1- Georg K. Morris, 1989, Salmonella Control in feeds, feed ingredients and poultry production. ZOOTECHNICA International oct. 1989. PP 48-50

نگارش: دکتر ناصر رسولی بیرامی مرکز تحقیقات منابع طبیعی و امور دام جهاد فارس

روزانه از دو عدد تخم مرغ می‌تواند مواد غذایی ذیل را برای بدن شخص مصرف‌کننده تأمین کند: (۳)

۱۳ گرم	پروتئین	-
۱۶۷ کالری	انرژی	-
۵۱ میلی‌گرم	کلسیم	-
۲۳۲ میلی‌گرم	فسفر	-
۲/۶ میلی‌گرم	آهن	-
۱۰۳۰ واحد بین‌المللی	ویتامین «آ»	-
۰/۱ میلی‌گرم	ویتامین ب ۱	-
۰/۳ میلی‌گرم	ویتامین ب ۲	-
۱۰۰ واحد بین‌المللی	ویتامین «د»	-

برای روستائیان نگهداری مرغ یکی از آسان‌ترین راه‌های اکتساب پروتئین حیوانی می‌باشد. معمولاً نگهداری چند مرغ در محیط زندگی برای روستایی مشکلی ایجاد نمی‌کند تغذیه این مرغان اغلب از ته‌مانده سفره غذایی روستایی انجام می‌گردد و مرغ بقیه غذای خود را از طریق کاوش در محیط به‌دست می‌آورد. به‌علاوه برای روستایی تهیه محل و جایگاهی برای چند قطعه مرغ بسیار آسان‌تر و ساده‌تر از تهیه محل و جایگاه برای دیگر حیوانات اهلی می‌باشد. همچنین نگهداری تخم مرغ در شرایط روستایی که اغلب یخچال وجود ندارد، بسیار ساده‌تر از سایر منابع پروتئینی است و تخم مرغهای غیر بارور در درجه حرارت معتدل کیفیت خود را به مدت ده الی چهارده روز حفظ می‌کنند. نگهداری گوشت مرغ نیز در

امروزه پرورش مرغ یکی از راه‌های مهم تولید پروتئین حیوانی می‌باشد. در سال ۱۹۸۶ از کل ۱۵۵ میلیون تن گوشت تولیدی جهان ۲۹/۸ میلیون تن آن توسط ماکیان (مرغ خانگی) تولید شده است. در همان سال تولید تخم مرغ ماکیان ۳۱/۴ میلیون تن بوده است. (۲)

پرورش ماکیان در کشورهای توسعه یافته که اغلب در مناطق آب و هوایی سرد قرار دارند بیشتر به‌صورت متمرکز می‌باشد. درحالی که در کشورهای درحال توسعه و عقب‌مانده که اغلب در مناطق حاره و تحت حاره قرار دارند پرورش بیشتر به‌صورت گله‌های کوچک و در محیط زندگی روستائیان انجام می‌گردد. اگرچه این گله‌ها معمولاً به علل بهداشتی، تغذیه‌ای و ژنتیکی تولید و بازدهی کمی دارند و نقش آنها در اقتصاد و تغذیه روستائیان محدود می‌باشد با این همه نشان داده شده که این گله‌های کوچک می‌توانند نقش مؤثرتری در اقتصاد و تغذیه روستائیان داشته باشند و با توجه به گستردگی زیاد، سهم خوبی در تولید تخم مرغ و دیگر فرآورده‌های طیور منطقه ایفاء کنند. (۳)

اغلب روستائیان کشورهای درحال توسعه از فقر غذایی به‌خصوص کمبود پروتئین حیوانی رنج می‌برند. نگهداری مرغ و تولید تخم مرغ می‌تواند نقش مؤثری در برطرف کردن این فقر داشته باشد. در رابطه با غنی بودن تخم مرغ از نظر مواد غذایی تنها تصور این موضوع کافی است که یک تخم مرغ قادر است تمام مواد غذایی و پروتئین لازم برای رشد یک جوجه طبیعی را تأمین کند و بعد از ۲۱ روز جوجه‌ای سالم به‌وجود آورد. استفاده

شرایط روستایی هیچ گونه مشکلی ندارد. معمولاً روستاییان مرغ خود را تا زمان مصرف گوشت آن زنده نگه داشته و بعد از ذبح نیز آن را در یک یا دو وعده غذایی مصرف کرده و تمام می کنند. تخم مرغ و گوشت مرغ غیر از اهمیت تغذیه ای باعث تنوع غذایی روستاییان می گردد و گوشت مرغ به خاطر سهل الهضم بودن می تواند غذای افراد پیر و مریض روستایی گردد.

جمعیت مرغ بومی استان فارس در سال ۱۳۶۸ حدود ۱/۵ میلیون قطعه و تولید سالانه آن ۶۰۰ تن گوشت و ۲۹۷۰ تن تخم مرغ برآورد شده است البته در این برآورد تولید تخم مرغ سالانه هر مرغ ۶۰ عدد محاسبه شده است^(۱) ولی نویسنده بر طبق تجربیات و تحقیقات خود تولید مرغ بومی را حداقل ۹۰ عدد تخم مرغ در سال می داند. نگهداری مرغ بومی در روستاهای استان فارس اغلب به صورت فضای باز می باشد. در این روش هنگام صبح مرغ از لانه یا آشیانه خود خارج شده و تا غروب در فضای باز نامحدودی که همان روستا می باشد به کاوش غذا می پردازد و شب هنگام دوباره به لانه یا آشیانه خود برمی گردد. آشیانه مرغها اغلب خانه کوچکی است که به آن «کله» می گویند. کله از انواع مختلف مصالح ساختمانی از جمله سنگ و گل و خشت خام، آجر و سیمان ساخته می شود. و روی آن با حلبی، نی، ساقه و برگ درختان مختلف و به خصوص ساقه و برگ درخت خرما (در مناطق گرمسیر) پوشانده می شود. هم چنان که گفته شد کله محل خواب مرغ می باشد ولی اغلب محل تخم گذاری نیز محسوب می گردد. گاهی محل تخم گذاری انبارهای علوفه دام، آشپزخانه و یا محلی است که در آنجا خار و خاشاک جمع شده است. گاهی مرغ بدون اینکه کسی متوجه شود در گوشه ای آرام در زیر خار و خاشاک تخم گذاری می کند و همان جا نیز کرچ می نشیند و بعد از مدتی که همه فکر می کنند مرغ گم شده یا حیوانی شکاری آن را گرفته است، با جوجه هایش بیرون می آید.

برای جوجه کشی معمولاً در زیر هر مرغ کرچ ده الی چهارده عدد تخم مرغ بارور قرار داده می شود و جوجه های حاصل که حدود هفتاد درصد تخم مرغها را تشکیل می دهند در کنار مرغ مادر در حیاط خانه یا کوچه پرورش می یابند. در این رابطه مرغ مادر غیر از محافظت از جوجه های خود در مقابل حیواناتی مانند گربه کاوش برای غذا را نیز به آنها یاد می دهد.

عشایر و بعضی از روستائیان در چند روز اول جوجه های خود را زیر سبیدی نگهداری می کنند که از چوب بافته شده است و به آن «گیره» می گویند. گروهی از روستاییان نیز برای پرورش جوجه های خود از حصار توری استفاده می کنند. آنها برای تغذیه جوجه های خود در روزهای اول از تخم مرغ آب پز و بلغور غلات استفاده می کنند.

روستاییان برای تغذیه مرغان خود غیر از ته مانده سفره غذایی خانواده از مقداری گندم یا جو نیز استفاده می کنند. گندم یا جو مذکور معمولاً در طی روز در حیاط خانه پاشیده می شود تا مرغان استفاده کنند. غذایی که از طریق ته مانده سفره خانواده یا پاشیدن غلات تأمین می شود. نمی تواند کل نیاز مرغ را تأمین

کند، لذا مرغ برای تهیه بقیه غذای خود در محیط به کاوش می پردازد. مرغ در این کاوش به همسجا سر می زند. گاهی گندم و جو هضم نشده موجود در تپاله گاو و فضولات دیگر حیوانات و گاهی حشراتی همچون سوسک، عقرب، رتیل، عنکبوت و مورچه از جمله غذاهای آنها می باشد حتی بلع مار نیز توسط مرغ مشاهده شده است گاهی روستاییان برای کنترل انگل های خارجی دامهای بزرگ خود نیز از مرغ استفاده می کنند آنها می گویند مرغها کنه های موجود در اطراف پستان و کفل دامها را پیدا می کنند و می خورند.

روستاییان برای درمان مرغان مریض خود از روشها و داروهای مختلفی استفاده می کنند آنها مرغان کرچ را در زیر آب فرو می برند یا آب روی آنها می پاشند و یا پای آنها را به محلی در زیر آفتاب می بندند تا مرغ برای خوبیدن نتواند به محل تاریک برود. اگرچه گزارش شده با تجویز اسپرین می شود کرچی را کنترل کرد ولی نویسنده با خوراندن اسپرین در مقادیر متفاوت نتوانسته است جلو کرچی در مرغان بومی را بگیرد. البته بعضی از روستاییان به محض مریض شدن مرغان خود به آنها اسپرین تجویز می کنند و از نتیجه آن اظهار رضایت می کنند که البته نیاز به بررسی بیشتر می باشد. روستاییان برای درمان لمبه گذاری مرغان خود به آنها برنج دارای پوسته که به زبان محلی شلتوک گفته می شود می خوراند گاهی نیز برای این منظور از سیوس گندم یا سیوس برنج استفاده می شود. برای به اشتباه درآوردن مرغان مریض معمولاً از سالاد پیاز و ماست استفاده می شود. گاهی خیسانده پیاز خرد شده در آب لیمو نیز مصرف می گردد و هم چنان که گفته شد برای این منظور از قرص اسپرین نیز استفاده می شود.

بعضی از روستاییان معتقدند هر خانواده ای که بچه مدرسه ای دارد به ازای هر بچه مدرسه ای بایستی چهار قطعه مرغ داشته باشد تا روزانه یک تخم مرغ به او بدهد و این می تواند نشان دهنده میزان تولید مرغان یعنی حدود ۲۵ درصد در سال باشد. لازم است گفته شود که به خاطر باورهای مردم، آمار برداری و آمارگیری دقیق از میزان تولید و حتی تعداد دامها و طیور روستاییان مشکل است و عقیده عموم بر این است که غیر از خود دامدار نباید کسی از میزان دقیق دام و طیور خانواده اطلاع داشته باشد.

به نظر می رسد نگهداری مرغ بومی در تغذیه افراد روستایی بخصوص بچه های روستایی اهمیت زیادی داشته باشد و باتوجه به گستردگی آن سهم قابل توجهی در تولید کشور ایفاء نماید، لذا لازم است توجه بیشتری به آن معطوف گردد. با این همه در شرایط امروزی نگهداری این مرغان چندان اقتصادی نیست زیرا این مرغان تولید کمی دارند و تلفات زیادی را متحمل می شوند. برای افزایش تولید بایستی توان ژنتیکی این مرغان بهبود یابد و تغذیه آنها مناسب گردد. آزمایشاتی که در کشور پاکستان انجام گرفته نشان می دهد که بهبود تغذیه می تواند ۱۵ الی ۲۰ درصد تولید مرغان روستایی را افزایش دهد. برای این منظور آنها کنسراترهایی را در بسته های کوچک تهیه و با دستور العمل های مشخصی بین روستاییان به فروش می رسانند و برای بهبود ژنتیکی مرغان از تلاقی مرغان خارجی و مرغ

بومی استفاده می کنند^(۲). اما باتوجه به اینکه مرغان بومی فارس تولید خوبی دارند و گله ای که توسط جهاد فارس از روستاها جمع آوری شده اکنون در سال اول تولید حدود ۵۰ درصد تولید دارد تثبیت این صفت می تواند پیشرفت خوبی در زمینه بهبود توان ژنتیکی این مرغان باشد.

کاهش تلفات و جلوگیری از آن مشکلات مربوط به خود را دارد. اگرچه هنوز گزارش کامل و دقیقی در رابطه با بیماری های مرغان بومی موجود نیست اما به صورت غیر رسمی بیماری نیوکاسل و پاستورلوز متهم می شوند و درحالی که در بعضی روستاها واکسیناسیون نیوکاسل نیز نتوانسته است جلو تلفات را بگیرد، لذا تحقیقات بیشتری در زمینه شناخت و کنترل بیماری های مرغان بومی نیاز است.

در رابطه با شیوع بیماری ها، گروهی مرغان بومی و گروهی مرغان خارجی را متهم می سازند ولی واقعیت این است که احتمالاً قبل از ورود مرغان خارجی، مرغان بومی بیماری های مخصوص به خود را داشته اند، بیماری هایی که احتمالاً در مقابل آنها مقداری ایمن شده بودند. مرغان خارجی نیز بیماری های مخصوص به خود را داشته اند که ایمنی نسبی در مقابل آنها کسب کرده بودند. ولی با تماس این دو گروه، بیماری ها بین این دو مبادله شده و باعث تلفات مرغان خارجی و بومی شده است.

اصول بهداشت ایجاب می کند که در صورت اجرای هرگونه برنامه کنترل بیماری ها، این دو گروه با فاصله قابل قبولی از هم نگهداری شوند و این ممکن نیست به جز آن که در نزدیکی مناطق مرغ داری صنعتی، مرغ بومی نگهداری نشود و مرغان بومی در روستاهایی توزیع شوند که مرغ صنعتی نتوانسته است با آنها بگشاید. احداث مرغ داری های صنعتی نیز بایستی تحت کنترل قرار گیرد و در جاهایی که برای نگهداری مرغان بومی مناسب است این مرغ داری ها احداث نگردند. برای ریشه کنی و کنترل بیماری های طیور در روستاها لازم است کل طیور روستا یا منطقه مورد نظر به مدت ۲ الی ۳ ماه خالی بماند سپس طیوری که در آنها گروه مشخصی از بیماری ها کنترل شده اند در آن روستاها توزیع شوند.

مدت سه الی چهار ماه برای از بین بردن اکثر عوامل بیماری زای طیور کافی است البته بدون خالی کردن طیور روستا نیز می توان برنامه های کنترل بیماری ها را اعمال نمود که وقت گیر و پرهزینه می باشد این روش می تواند باعث کنترل بیماری هایی مانند پولوروم و تیفوئید گردد که تقریباً اختصاصی اند. □

منابع مورد استفاده:

- ۱- سازمان برنامه و بودجه استان فارس (۱۳۶۸)، «چشم انداز توسعه».
- ۲- رسولی بیرامی، ناصر (۱۳۶۹). گزارش علمی شرکت در دوره یک هفته ای طیور روستایی در پاکستان؛ جهاد فارس- کمیته امور دام و آبریان.
- 3- Thomann werner (1975) "poultry keeping in tropical areas: 1,2,3,3.
- 4- World poultry (1991) vol 7.No.1.